

kojem življeno i svakodnevnica igraju presudnu ulogu. Upravo dimenzija svakodnevnog života, iskustvo usmjereno na banalnosti i koje se lomi kroz svijest pojedinca postaje u njegovim radovima metodološka osnova u otkrivanju smisla ljudskog života, njegove povijesti i društvenog konteksta.

U knjizi *Povijest i svakodnevnica* autor nastavlja raspravu koju je započeo pet godina ranije knjigom *Povijest i pripovijest o životu*. Autor piše prvenstveno teorijsko djelo, ali čitaoci mogu naići također na praktične prijedloge u vezi s biografskom metodom. Ferrarotti vjeruje u njezinu djelotvornost kad je riječ o istraživanju svakodnevne i različitih oblika postojanja. Društvena povijest odvija se kroz govor masovnih medija, kroz uvjete stanovanja, kroz modu, ishranu i sve što može poslužiti kao pokazatelj života zajednice. Ti se oblici međutim ne daju opisati uz pomoć parametara kvantitativne sociologije. Istraživanje stoga valja usmjeriti na situacije i na logiku događanja koja, naravno, podrazumijeva nužnost ali i nepredvidljivost pojedinih elemenata. Stavljajući u prvi plan kompleksnost društvene sinkronije, ne rekonstrukciju Povijesti, Ferrarotti se zalaže za spoznaju iznad shematičnosti kakvu obično proizvodi historijski scijentizam. On propovijeda novo poimanje povjesnosti.

Biografsku metodu, poznatu pod engleskim terminom "life history", primjenjuju mnogi evropski autori sa sociološkim i antropološkim obrazovanjem: Paul Thompson, Daniel Bertaux, Nicole Gagnon, Peter Niedermüller, Franco Ferrarotti. S uspjehom je primjenjuju u analizi životnih pripovijesti koje najbolje pokazuju kako se struktura općedruštvenog i političkog prelama na pojedinačnim ljudskim sudbinama. Stoga nije čudno što su za društvenu povijest posebno zanimljiva biografska pripovijedanja pripadnika marginalnih društvenih skupina, naprimjer, ispovijesti emigranata, pripadnika vjerskih sekti, stanovnika iz "divljih četvrti" s periferije velegrada i sl. Svakodnevni život društvenih autsajdera najčešće postaje predložak za istraživanje društveno simboličkog, ritualnog i ideološkog u kulturi običnog čovjeka. Sociologija je tu u tijesnoj vezi s poviješću i etnologijom. (Za tu vrst interdisciplinarnosti Ferrarotti će predložiti termin "etnopovijest".)

Knjiga ima tri dijela s naslovima: *Prekinuti razgovor, Kriza događaja: unutrašnji razvoj i transfiguracija karizme, Nova povijest i pripovijest o životu*. Treće poglavlje čini se teorijski najprovokativnijim jer je pisano u polemičnom tonu. Autor naime ulazi u dijalog s drugima - u otvoreno neslaganje s francuskim povjesničarom Paul Veyneom i odgovara na oštru kritiku koju njegovim radovima upućuje Italo Mancini. Svoje viđenje ovisnosti između priča o životu i društveno-povijesne zbilje autor će temeljiti na ključnim pojmovima: povijesni horizont ("orizzonte storico") i pripovijesti o životu ("storie di vita"). To su dva pola od kojih prvi predstavlja razinu društvene danosti, a drugi razinu proživljenog. Između njih se konstituira čitavo polje posredovanih odnosa koje tek valja istražiti. U njima treba zahvatiti čvor što ga tvore odnosi između različitih razina iskustava i makrostrukture. Tu priroda i kultura, ambijent i povijest, sistem, klasa, skupine i pojedinac ulaze u dijalektičke odnose.

Posebno ističemo način na koji je u knjizi predstavljena bibliografija. Naime, bibliografske jedinice nisu naprosto zabilježene u nizu i abecednim redom, nego je svako djelo autor ukratko sažeo i prokomentirao.

Mirma VELČIĆ

Sandra Landi, La guerra narrata, Materiale biografico e scritto sulla seconda guerra mondiale raccolto a Certaldo, Marsilio Editori, Venezia 1989, 285 str.

U toskanskom gradiću Certaldo, rodnom mjestu Giovannia Boccaccia, Sandra Landi pronašla je tri bivša talijanska vojnika, sudionika drugog svjetskog rata, koji su tijekom ratovanja i zarobljeničtva vodili dnevnik. Jedan od njih kasnije će biti advokat, drugi je seljak, treći iz radničke sredine. Dnevnici su pisani svakodnevnim jezikom, katkad posve šturi, a dijelom, kao

kod autora seljaka Giulia Cortia, dio dnevnika tvori usmena poezija u obliku "ottava rima".

Uz dnevnik autorica je iskoristila i autobiografsku građu što ju je sabrala vodeći razgovore s piscima dnevnika. U uvodnim komentarima svakom dnevniku upoznaje nas s tim zanimljivim ličnostima.

Jedan, nekad blizak fašističkoj ideji, doživljava talijansku ratnu kampanju u Africi kao slom te ideje. Doista, u svom budućem životu više se nikad neće zalagati ni angažirati u politici.

Drugi svoje ratovanje u Grčkoj i zarobljeništvo u Njemačkoj promatra očima seljaka. Opisuje glad, bolest, nastojanje da izbjegne teži rad i opasnije vojne dužnosti; njegov svijet jedva da dodiruje onaj rat koji poznajemo iz povijesnopolitičkih opisa. Taj "veliki" rat, rat što ga vode moćni, i u kojem su pojedinci tek pioni, kao da se događa u nekom drugom svijetu koji tek dodiruje pojedinčevu ratnu svakodnevicu.

Treći se kao okupacijski vojnik našao u Jugoslaviji. Nakon kapitulacije Nijemci talijanskim vojnicima ne dopuštaju povratak kući, pa se ovi pridružuju jugoslavenskim partizanima, nadajući se da će se tako brže dokopati domovine - Italije. Dojučerašnji "rebelli" - pobunjenici postaju sad sudrugovi u borbi. Taj treći vojnik doživljava teške borbe u Sandžaku, smrzavaju mu se noge, dospijeva u partizansku bolnicu (bez lijekova i osnovnih uvjeta za čistoću i medicinsku njegu), da bi napokon bio zarobljen od Nijemaca. Zbog ozeblina i gangrene amputirana mu je noga i tako dočekuje kraj rata.

Ova knjiga nastala je u talijanskoj antropološkoj praksi istraživanja pripovijedanja o životu i životnih povijesti. Polazi se od pretpostavke da pričanje o životu otkriva pojedinca, njegovo viđenje svakodnevice u datom povijesnom razdoblju. Kao iskaz o svakodnevici autobiografsko pripovijedanje postaje ogledalom socijalne povijesti. U prvom je planu individua, promjene njenih stavova na temelju osobnih iskustava. Središnji događaji nipošto nisu neka zbivanja kojima je povijest dala uzvišeno zvanje velike "bitke", "pobjede" i "poraza", već pojedinačni trenuci koji određuju životno iskustvo pojedinca.

Izvrstan predgovor knjizi napisao je Pietro Clemente. Osvrće se na objavljivanje biografskih zapisa koje ima određenu tradiciju u Italiji: često su ti zapisi skupljani s naiivnom, gotovo ideološkom tendencijom kao "protu-priče", protiv vlasti i moćnih, protiv službene povijesti. Clemente smatra da sadašnje objavljivanje različitih biografskih zapisa u Italiji tvori nov dokumentacijski sustav s novom relevantnošću s obzirom na povijesno i društveno istraživanje. U tom smislu razvija se i jedan novi projekt tzv. arhiv na pučku pismenost. Pojedinačni dokumenti postaju izvor intelektualne spoznaje.

Ne mogu završiti ovaj prikaz a da se, nažalost, ne osvrnem na naša etnološka i folkloristička istraživanja, koja, iako je napisano nekoliko izvrsnih teorijskih i preglednih članaka o pričanjima o životu (v. M. Bošković-Stulli, u novije vrijeme M. Velčić) još uopće nisu usvojila biografsku metodu kao način skupljanja izvanredno relevantne građe, ne samo za etnologiju i antropologiju nego, kako reče Clemente, uopće za intelektualnu spoznaju. Kad bismo samo uzeli temu rata. O njoj imamo mnoštvo memoarske literature, mahom vodećih ljudi u ratnim zbivanjima. Oni se bave političkim pitanjima i sukobima, vide rat ideološkim očima u njegovim uzvisivanjima i padovima. A što je s viđenjima svakodnevice, sa stavovima takozvanih običnih ljudi koji rat zacijelo nisu doživljavali samo u svjetlu ideologije. Ako su ideološki pogledi dosad sprečavali naš pristup povijesti ratne svakodnevice, ne bi li već bilo vrijeme da se s tim temama uhvatimo ukoštac?

Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN

Knjiga je zbornik radova koji su bili predstavljeni na Trećoj folklorističkoj američko-mađarskoj konferenciji, održanoj u Budimpešti 16-22. kolovoza 1987. o temi pripovijedanja o životu. Termin "povijest o životu" (engl. "life history") "prokrijumčarili" su u akademske tekstove najprije antropolozi i folkloristi, a kasnije sociolozi. Riječ je uglavnom o usmenim (auto)biografskim oblicima koji se pripovijedaju u svrhu

Life History as Cultural Construction/Performance, edited by Tomás Hofer and Péter Niedermüller, The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Sciences., Budapest 1988, 490 str.